

TESAURUS DE CULTURA RURAL CATALANA

1. Introducció

Per estructurar i organitzar la informació relacionada amb la cultura rural catalana s'ha creat un vocabulari específic documental o **tesaurus**. El tesaurus es configura a partir de paraules clau específiques que s'estructuren mitjançant relacions jeràrquiques i relatives. Aquest llenguatge documental integra, normalitza i suggereix criteris en les fases d'entrada i de sortida de les dades d'un sistema d'informació sectorial. L'avantatge de comptar amb un tesaurus propi per a la cultura rural catalana és l'especificitat de la terminologia que permet millorar la recerca documental, així com estructurar la informació que queda organitzada en àrees temàtiques tot mantenint les relacions que hi pugui haver entre les diferents disciplines. Referent a aquest últim punt, en una temàtica tan interdisciplinària com la cultura rural catalana és molt important poder comptar amb una eina que permeti estructurar la informació però que, alhora, mantingui la transversalitat de les matèries tractades.

A Catalunya existeix la *Llista d'encapçalaments de matèria en català* (LEMAC) que és el llenguatge documental d'ús majoritari en les Biblioteques de Catalunya. Malgrat tot, s'ha optat per la creació d'un tesaurus específic ja que el LEMAC és més generalista i la divisió de matèries no s'ha cregut adequada per la temàtica que ens ocupa. Tot i així, no es descarta que en un futur la base de dades pugui comptar amb una doble indexació a partir del tesaurus creat i del LEMAC per tal d'homogeneïtzar els criteris i fer-lo compatible amb la Biblioteca de Catalunya.

Per a la creació del tesaurus de la cultura rural catalana ens hem fixat en altres existents a nivell català (Taula 1), tot i que hem partit de zero a l'hora d'estructurar la informació en

àrees temàtiques. Ens hem basat en la metodologia proposada pel Tesauro d'Història de Catalunya (THC)¹ però també hem utilitzat paraules d'altres tesaurus.

Taula 1. Característiques dels tesaurus consultats.

Nom	Temàtica	Consulta
Tesaurus d'Història de Catalunya	General i història	http://sdhlc.uab.cat/Tesaurus.htm
Tesaurus de Patrimoni Etnològic de Catalunya	Patrimoni etnològic	Document de treball
Tesaurus de les dones	Obra de referència	http://www.ub.edu/duoda/diferencia/html/ca/tesauro.html
Tesaurus de plantes aromàtiques i medicinals	Plantes aromàtiques i medicinals	En preparació.
Diputació de Barcelona	Llista de paraules clau del centres de documentació de la Diputació de BCN	http://www.diba.cat/cdparcs/paraulesclau.asp

Aquest document presenta una primera versió del tesauro de la cultura rural catalana, creat en el context del projecte *Arrels. Conreu de sabers*. La classificació s'ha fet en base a la documentació que els grups i entitats de la Xarxa ens han fet arribar. Per tant, és un tesauro inductiu, és a dir, que s'ha construït a partir de la documentació existent i l'absència de determinades temàtiques s'explica perquè no en teníem constància. Així doncs, aquesta classificació no busca incloure la totalitat de conceptes de la cultura rural catalana sinó esdevenir una eina útil per la cerca i classificació de la informació, de manera que es construeix a partir de la documentació que hi hagi a la base de dades. El nombre de descriptors va en funció del volum de la informació, com major és aquesta, més necessari és desglossar conceptes i especificar-los per facilitar la cerca d'informació, augmentant, així, el nombre de descriptors.

¹ Vegeu Cuadrado, M.; Garcia, C.; Perpinyà, E.; Perpinyà, M. 1994. Tesauro d'història de Catalunya: creació i anàlisi d'un llenguatge documental aplicat a la història. Item 15, 134-159; i <http://sdhlc.uab.cat/Tesaurus.htm>.

Cal tenir present que la construcció d'un tesaurus és una eina a llarg termini i que aquest s'ha d'anar nodrint i revisant a mesura que s'incorpori nova informació a la base de dades. A mesura que s'introdueixen nous arxius o es vagin indexant els existents cal eliminar o desenvolupar els descriptors i crear noves relacions semàntiques. Es preveu que hi hagi com a mínim una reunió de manteniment o una revisió general del tesaurus cada any (vegeu apartat 4).

2. Característiques del tesaurus

Els components fonamentals del tesaurus són els termes i aquests es divideixen en diferents unitats lèxiques: les *àrees temàtiques*, els *descriptors* i els *no-descriptors*.

2.1. Àrees i subàrees temàtiques

Les **àrees temàtiques** o **termes de capçalera** són els títols que encapçalen i agrupen els descriptors d'un tema en concret. S'identifiquen gràficament perquè van anotats entre claudàtors i en majúscula. Les subàrees temàtiques s'escriuen entre claudàtors en minúscula. Aquests termes classificatoris són descriptors genèrics que normalment no utilitzarem per la indexació de documents sinó es són obres que tracten molts aspectes dins de la mateixa àrea de coneixement o encapçalament genèric.

En el nostre tesaurus hi ha 12 àrees temàtiques subdividides en 45 subàrees principals:

ÀREES TEMÀTIQUES
[AGRICULTURA]
[Plantes conreades]
[Activitat agrícola]

[RAMADERIA]

[Bestiar]

[Activitat ramadera]

[Productes ramaders]

[EXPLOTACIÓ FORESTAL]

[Recursos forestals]

[Activitat forestal]

[Productes forestals]

[ALIMENTS ELABORATS I TRANSFORMACIÓ MATÈRIES PRIMERES]

[Productes d'origen vegetal]

[Productes d'origen animal]

[Productes d'origen mineral]

[Hàbits alimentaris]

[Instal·lacions per l'elaboració d'aliments i transformació de matèries primeres]

[Conservació d'aliments]

[TRANSPORT]

[Transport terrestre]

[Transport fluvial]

[Transport marítim]

[CAÇA I PESCA]

[Caça]

[Pesca]

[ARTESANIA RURAL]

[Cistelleria]

[Boteria]

[Artesania tèxtil]

[Esparteria]

[Adoberia]

[Terrisseria]

[Fusteria]

[Artesania domèstica]

[AIGUA]

[Gestió de l'aigua]

[Estructures hidràuliques]

[ARQUITECTURA RURAL I URBANISME]

[Construcció]

[Arquitectura rural]

[Urbanisme]

[SALUT]

[Malalties]

[Forma de preparació]

[Plantes medicinals]

[Plantes tòxiques]

[SOCIETAT RURAL]

[Estructura social]

[Dona al món rural]

[Activitats socioeconòmiques]

[Creences]

[Factors de canvi socioeconòmics]

[TERRITORI]

[Interaccions activitats primàries i paisatge]

[Medi]

[Biodiversitat]

[Coneixements de fenòmens naturals]

2.2. Descriptors

Els **descriptors** o **termes preferents** són paraules que designen de forma unívoca un concepte susceptible d'intervenir en els documents i en les consultes de la base de dades. Són els elements que s'utilitzen per la indexació (paraules que no es troben dins de claudàtors en la presentació). Els descriptors són paraules simples, verbs substantivats o paraules compostes que formen frases substantivades. És recomanable no utilitzar adjectius a verbs com a descriptors i, en el cas de conceptes compostos, minimitzar l'ús d'interjeccions. Tot i que en general no es fa ús de frases copulatives, en aquest cas s'ha emprat per poder utilitzar el mateix descriptor per temes propers que no tindrien prou entitat per ser dividits. Exemple: [CAÇA I PESCA].

Tots els descriptors del tesaurus són paraules normalitzades en llengua catalana. S'han utilitzat diferents fonts per verificar-los (Taula 2). D'altra banda, també s'han definit descriptors a partir de la consulta a obres de referència, de les mateixes recerques que parlen d'aquests conceptes, i procurant utilitzar les paraules que ja havien estat verificats en tesaurus vigents (Taula 2). Ja hi ha molta feina feta i la consulta de tesaurus vigents de

temàtiques similars ha estat una bona font d'informació per construir el tesaurus de la cultura rural catalana.

Taula 2. Obres de referència consultades per la verificació dels descriptors.

Nom	Tipus	Consulta
Diccionari de la Llengua Catalana (DIEC)	Obra de referència	http://dlc.iec.cat/
Gran Enciclopèdia Catalana (GEC)	Obra de referència	http://www.enciclopedia.cat/
Termcat	Centre de referència	http://www.termcat.cat/
Llista d'encapçalaments de matèries en català (LEMAC)	Llenguatge per a la indexació temàtica de la Biblioteca de Catalunya	http://www.bnc.cat/lemac/
Diccionari Alcover-Moll	Diccionari català de principis segle XX	http://dcvb.iecat.net/
Diccionari de les Ciències Ambientals	Diccionari especialitzat en ciències ambientals	http://cit.iec.cat/dca/
Noms de plantes	Diccionari sobre els noms de plantes dels Països Catalans	http://www.termcat.cat/dicci/noms_plantes/

En el cas que la paraula no estigui normalitzada se n'ha descrit el significat i s'ha referenciat a partir de l'obra de referència o de la recerca que s'hagi extret el significat.

Per exemple: .. mestre d'aixa

NA fuster especialitzat en la construcció i col·locació de peces de vaixell i de qualsevol embarcació

NF Dicc. Alcover-Moll

Per exemple: .. varietats locals

NA són plantes anuals i biennals que han estat cultivades durant més d'una generació (30 anys) en una àrea geogràfica determinada, conservant les llavors de forma continuada. En el cas de cultius perennes i les espècies de reproducció vegetativa, quan ha estat cultivada durant més de 60 anys

NF Calvet et al., 2009

2.3. No-descriptors

Els **no-descriptors** o **termes equivalents** són sinònims, quasi-sinònims o formes dialectals del concepte que no poden ser utilitzats per indexar documents ni consultes però s'inclouen al llistat alfabètic, ja que cadascun d'ells s'enllaça amb els descriptors normalitzats.

2.4. Relacions entre descriptors

Existeixen tres tipus de relacions entre els descriptors: jeràrquica, associativa i d'equivalència. La relació **jeràrquica** marca la diferència entre un llistat no estructurat de paraules clau i un tesaurus sistemàtic i és la que permet establir una relació segons el grau d'especificitat-generalitat.

Exemple: [Bestiar]

- . animals de treball
 - .. mul
 - .. ruc
 - .. guarniment
 - ... baster

En algunes àrees del nostre tesaurus també hem inclòs la jerarquitització per “facetes”, és a dir, agrupar descriptors segons la seva funció o significat.

Exemple: [Plantes conreades]

- . [Segons conreu]
 - . conreus herbacis
 - . conreus llenyosos
 - . [Segons sistema de conreu]
 - . conreu de secà
 - . conreu de regadiu
 - . guaret
-

Un dels avantatges del llenguatge del tesaurus és que permet fer **relacions associatives** entre descriptors, permetent així una estructuració informativa versàtil que minimitza la compartimentació de les àrees temàtiques. Les associacions no són sempre recíproques i no s'especifiquen si es donen dins d'una mateixa cadena jeràrquica. A la visualització jeràrquica del tesaurus s'indiquen entre parèntesi precedits per TR (Terme Relacionat).

Exemple: [Agricultura]

vi (TR vinya, cava)

[Aliments elaborats i transformació matèries primeres]

vinya (TR vi, cava, barraca, marge, verema)

Finalment, existeixen les **relacions d'equivalència** entre els descriptors i paraules que són sinònims, quasi-sinònims, varietats dialectals o equivalents semànticament. A la visualització jeràrquica del tesaurus (vegeu apartat 5) s'indiquen entre parèntesi després del descriptor que són sinònims precedits per UP (Utilitzat Per). A la presentació alfabètica es presenten de la següent manera:

Exemple: *carrerada* USEU camí ramader.

corder USEU ovella.

D'altra banda, la recopilació de conceptes i la seva anàlisi posterior, segons les relacions d'equivalència, associació i jerarquia, permet fer una valoració crítica de la terminologia emprada en el camp del món rural i de la cultura popular, tot eliminant les possibles ambigüitats i unificant els significats per les diferents terminologies locals o dialectals.

3. Presentació del tesaurus

Els tesaurus es poden presentar de diverses maneres. Inicialment us fem arribar la presentació jeràrquica, la qual mostra l'arbre de relacions de les diferents disciplines. Els diferents nivells de jerarquia es visualitzen mitjançant un desplaçament dels termes seguit

d'un punt. El nombre de punts indica el nivell jeràrquic de cada terme. Entre claudàtors hi apareixen els termes classificatoris.

Exemple: *[Activitat forestal]*

- . explotació de fusta
 - .. plantacions
 - ... plantacions de ribera
 - ... plantacions forestals
 - .. serradora

En aquesta presentació també hi consten algunes notes per aclariments com les notes d'autor (NA), notes de font (NF) que determinen la font bibliogràfica del descriptor, els termes equivalents precedits per les sigles UP (Utilitzat per) i els termes relacionats (TR), que determinen les relacions associatives.

Exemple: . tasques agrícoles (**TR** conreu de secà, conreu de regadiu, conreu herbaci, conreu llenyosos)

.. collita

... verema (**NA** L'utilitzem per a les següents accepcions: collita dels raïms, temps en què és feta la collita dels raïms o verema, quantitat de raïm que hom cull; **NF** Gran Diccionari de la Llengua Catalana; **TR** vinya, vi)

Després de la revisió i validació del tesaurus prepararem la presentació alfabètica on hi constaran totes les possibles entrades de cerques corresponents a descriptors i no descriptors. Cada descriptor porta incorporada la següent informació:

TC: Terme de Capçalera o Àrea temàtica del descriptor.

TG: Terme genèric al qual pertany el descriptor, immediatament superior en la jerarquia.

TE: Termes específics que conté jeràrquicament el descriptor, immediatament inferiors en la jerarquia.

TR: Termes relacionats.

UP: no-descriptor.

NA: Nota explicativa d'autor que dóna informació suplementària o aclariment sobre el concepte o utilització.

NF: Nota de font que indica o bé la procedència del descriptor o de les clarificacions de les notes d'autor.

USEU: remet el no-descriptor al terme acceptat en el Tesauro.

Exemple: *glaç* USEU gel

Exemple: gel

NA Aigua en estat sòlid utilitzat per l'alimentació i la medecina.

UP glaç

TG Productes d'origen mineral

TE Producció de gel

TR Comerç de gel

TR Pous de gel

TR Forma de preparació

4. Revisió i manteniment del tesauro

Tenint en compte que la base de dades s'anirà nodrint de nous documents cal entendre que el tesauro no és una eina estàtica. Cal revisar-lo periòdicament per corregir errors i omissions i incloure'n les noves temàtiques que incorpori la base de dades. Durant el procés d'indexació de documents per part dels membres de la xarxa s'enviaran les suggerències de canvis, nous descriptors, etc., a la coordinació del projecte *Arrels. Conreu*

de sabers que les estudiarà i proposarà una reestructuració. D'altra banda, es controlarà l'ús de descriptors per veure quan s'utilitzen massa o quan es fan servir poc, s'identificaran nous descriptors candidats, les dificultats d'ús del tesaurus, les noves relacions semàntiques, etc. Es preveu un mínim d'una reunió de manteniment anual amb els membres de la xarxa per debatre'n les noves versions. Quan els canvis introduïts en el tesaurus afectin la indexació caldrà reindexar els documents procurant mantenir-ne la màxima coherència.

5. Criteris d'estructuració de la base de dades

En el tesaurus de la cultura rural catalana creat en el marc del projecte *Arrels. Conreu de sabers*, la delimitació d'àrees temàtiques s'ha centrat en les activitats primàries i en els processos i activitats productives que es donen a cada àrea i més concretament les referides a la cultura popular i dels coneixements tradicionals. D'altra banda, també s'han agrupat en àrees temàtiques altres temes que afecten al món rural i a la cultura popular. Per la classificació s'ha evitat l'ús de descriptors o termes classificatoris referits a disciplines científiques que s'ocupen de l'estudi de la cultura rural (Exemple: etnoecologia, etnobotànica, història agrària, etc.), tenint en compte que no només existeix una ciència o un punt de vista que intervingui en aquest camp, i d'aquesta manera s'afavoreix l'equilibri i interdisciplinarietat del tesaurus. S'ha intentat mantenir la representació de la figura humana en els processos i activitats descrits en cada àrea temàtica. Per aconseguir-ho, no s'ha creat una categoria concreta pels oficis i s'ha agrupat la terminologia pròpia del treball de cada àrea, ja que cadascun està molt relacionat amb l'àrea productiva que l'ocupa. Tot i així, s'ha fet especial esment d'aquesta terminologia com a subapartat de cada àrea o subàrea de coneixement o s'han inclòs com a terme específic de processos concrets.

Exemple: [Agricultura]

- . oficis agrícoles
- .. pagès, jornaler, segador...

Exemple: . calç

- .. producció de calç
 - ... calcinaire (NA persona que fa o ven calç, NF DIEC)
-

Les àrees temàtiques estan estructurades seguint un ordre lògic repetible. Per exemple, a *Artesania rural*, admetria els subapartats de: oficis de...; materials de...; productes de...; etc. En el cas d'*Aliments elaborats i transformació de matèries primeres*, s'indica que el nom del producte serveixi de descriptor pel procés que l'ha produït però en el cas que es vulgui especificar llavors es poden afegir descriptors que ho descriguin.

Exemple: . . vi (UP vinificació; TR vinya, verema)

... envelliment (TR bóta)

... fermentació del most

... obtenció del most

D'altra banda, hi ha apartats que es repeteixen en diferents àrees temàtiques com són [Eines], [Organització social...], [Espais i instal·lacions...], etc. S'ha cregut convenient repetir aquests apartats dins les diferents àrees enlloc de crear-ne un específic per totes elles per mantenir la lògica en la divisió de la informació. Noteu que alguns encapçalaments resten buits o molt pocs plens, són els que s'han d'anar omplint segons les necessitats de la documentació inclosa en la base de dades.

A continuació es descriu el contingut de cada àrea temàtica i es mostra l'esquema de la forma que adquireixen les relacions jeràrquiques dels descriptors al tesaurus. Recordem que els termes entre claudàtors no han de ser usats per indexar documents ja que només serveixen per estructurar la informació.

5.1. Agricultura

Inclou els processos, tècniques, elements i productes relacionats directament amb les activitats agràries de conreu i tasques agrícoles al camp, és a dir, des de la preparació dels conreus fins a la collita, així com els recursos agrícoles. Els processos i productes agrícoles que requereixen d'elaboració, emmagatzematge o tractament posterior s'han inclòs a *Productes d'origen agrícola* de l'àrea d'*Aliments elaborats i transformació matèries primeres* (apartat 5.4).

5.2. Ramaderia

Descriu els elements, processos i productes relacionats directament amb l'activitat ramadera. Els productes ramaderes secundaris, és a dir, que requereixen de certa elaboració, i processos de tractament de matèria primera ramadera s'han inclòs a la categoria de *Productes d'origen animal*, de l'àrea de *Aliments elaborats i transformació matèries primeres* (vegeu apartat 5.4).

5.3. Explotació forestal

Inclou els recursos forestals, les tècniques o formes d'explotació i els productes que s'obtenen directament de l'activitat forestal o de les plantacions.

5.4. Aliments elaborats i transformació matèries primeres

Inclou els productes i processos de transformació i tractament de productes d'origen vegetal, animal i minerals, utilitzats per al consum alimentari o per altres finalitats com la construcció, etc. Cal esmentar que el processament de matèries primeres amb finalitats artesanes no alimentàries es troba a l'àrea d'*Artesania rural* (vegeu apartat 5.7). L'àrea temàtica també inclou un subapartat específic per designar les instal·lacions i espais on té lloc la transformació de matèries primeres. Per la seva semblança, també s'ha inclòs en aquesta àrea els hàbits alimentaris i processos de conservació d'aliments.

5.5. Transport

L'àrea temàtica aglutina aquells temes relacionats amb el transport de matèries primeres, classificat segons si és medi terrestre o fluvial i marítim i els mitjans de transport.

5.6. Caça i pesca

Inclou les activitats cinegètiques i pesqueres descrivint l'ofici, els recursos i les tècniques de la caça i de la pesca.

5.7. Artesania rural

Aquest apartat prioritza la inclusió d'aquella artesanía que treballa directament les matèries primeres derivades de la producció primària (agrícola, forestal i ramadera) i que genera béns mobles no alimentaris. El tipus d'artesanía associat a l'arquitectura o a la construcció s'ha inclòs a *Arquitectura rural i urbanisme* (apartat 5.9).

5.8. Aigua

Per la importància que representa la gestió de l'aigua al món rural mediterrani s'ha fet un apartat específic que agrupa les tècniques de gestió i ús de l'aigua en l'agricultura i per l'abastament humà. No inclou jocs o altres elements cultural relacionats amb aquest element.

5.9. Arquitectura rural i urbanisme

Inclou la construcció, les tècniques de construcció i els elements arquitectònics al món rural, tant els d'arquitectura menor com els propis de l'habitatge. Tot i que segons la funció que realitzen o pel seu context es podria incloure aquests elements construïts en les àrees on pertoquen s'ha inclòs en aquesta categoria alguns dels elements més emblemàtics de l'arquitectura rural especialment relacionats amb la pedra seca, com les barraques o marges. També s'ha inclòs la categoria de *masia* que la utilitzarem per descriure el vessant arquitectònic i pels elements de gestió utilitzarem el descriptor *mas*. Aquest apartat també inclou l'urbanisme, en el sentit de la configuració en l'espai dels assentaments humans al món rural.

5.10. Salut

Inclou les malalties, guariments i coneixements sobre plantes que tenen alguna relació amb la salut humana, animal i vegetal. En el cas del guariment de patologies vegetals utilitzarem el descriptor *control de plagues d'Agricultura* (apartat 5.1).

5.11. Societat rural

En aquesta àrea s'han inclòs temes relacionats amb l'organització de les societats agràries i les activitats de caire socioeconòmic al món rural. Aquesta àrea també inclou els factors de canvi socioeconòmic a que s'han vist sotmeses les societats rurals i aspectes de caire més social com el paper de la dona al món rural o les creences i rituals que donen lloc a rituals i festes.

5.12 Territori

Finalment, aquesta àrea temàtica inclou els coneixements per la gestió i conservació del territori a nivell global, especialment els temes de caràcter transversal, i que no poden subdividir-se segons l'àrea productiva. També s'ha inclòs un conjunt de descriptors sobre les principals tipologies geogràfiques (*Medi geogràfic*) que han de ser utilitzats només en obres on sigui necessari posar en relleu el medi on es desenvolupa la recerca.